

В статье сделан анализ (на основе проведения анкетирования) состояния гуманизации профессиональной подготовки будущих экологов. Выявлено отношение студентов к данной проблеме, обосновано необходимость усовершенствования профессиональной экологической подготовки на принципах гуманизации обучения.

This article gives the analysis (on the base of the questioning) of humanization conditions of future ecologists' professional training. The author has discovered the students' attitude to this problem, and has justified the reason of the professional ecological training improvement on the base of education humanization.

УДК 378: 371.132: [615.851]

**О.А. Федій
м. Полтава, Україна**

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ КУРСІВ ДИСЦИПЛІН З ЕСТЕТОТЕРАПІЇ

Докорінна зміна традиційного підходу до життя та освіти породжує нові вимоги, що спонукають педагога ХХІ століття краще розуміти сучасну дитину, себе та світ у цілому. Тому пріоритетними завданнями педагогіки вищої школи є навчання майбутніх педагогів ефективному навчанню і вихованню дітей та молоді, навчання працювати над собою, навчання толерантним способам співіснування людей у світі, навчання жити і творити за законами Добра, Краси, Істини, Любові [2, с.10]. Реалізація цих завдань орієнтує вищі навчальні заклади на підготовку висококваліфікованого фахівця, мобільного, ініціативного, творчого, здатного до впровадження новітніх педагогічних технологій, які сприяють індивідуальному розвитку дитини та власному саморозвитку.

Аналіз численних сучасних доробок фахівців психолого-педагогічної галузі знань свідчить про глобальну переорієнтацію вітчизняної науки з традиційно-догматичної системи викладання на особистісно зорієнтовану педагогічну парадигму. Одним з показових чинників такого переходу стає величезний інтерес українських та зарубіжних науковців до вивчення і творчого використання інтерактивного навчання та виховання в умовах сучасної розбудови вищої школи [6]. Питання професійно-педагогічної підготовки майбутнього педагога в системі вищої освіти на засадах особистісного підходу розглянуті у наукових працях А. Алексюка, І. Зязюна, Г. Балла, М. Лещенко, Г. Сагач, В. Семіченко, С. Сисоєвої, Г. Троцько, Л. Хомич тощо. Дослідженню активної позиції особистості у процесі навчання присвячено роботи вчених і педагогів В. Гузеєва, А. Гіна, А. Фасолі, О. Пометун, Л. Пироженко, В. Безпалька, Г. Сиротенко, І. Якіманської, Н. Соосаар, Н. Замкової, С. Кашлева тощо [3 - 7].

Як засвідчують науковці, метою застосування інтерактивних методів у процесі вивчення будь-якої дисципліни є створення комфортних умов навчання, в яких усі студенти взаємодіють між собою. На заняттях створюється можливість обговорення різноманітних проблем, доведення, аргументування власного погляду, тобто відбувається взаємодія викладача і студента, яка орієнтує особистість на розвиток її творчих і розумових здібностей та комунікативних навичок.

Інтерактивні методи викладання, що пропонують педагогам автори Н. Соосаар, Н. Замкова були розроблені в рамках міжнародного проекту «Читання та письмо для розвитку критичного мислення» (Reading and Writing for Critical Thinking - RWCT) [7]. Основним завданням проекту є запровадження у традиційну навчально-виховну систему педагогіки таких універсальних методів, котрі б розвивали критичне мислення учнів усіх вікових щаблів, незалежно від предмету, що його вивчають. На першочерговості розвитку саме критичного мислення в інтерактиві наполягають і вітчизняні дослідники цієї педагогічної інновації (О. Пометун, Л. Пироженко, Г. Сиротенко та ін). Проте багаторічний досвід викладання курсів з естетотерапії дозволив нам отримати ряд результатів, що свідчать про ефективність запровадження

інтерактиву з метою розвитку й ряду особистісно-духовних та професійно-педагогічних якостей майбутніх педагогів у навчальному просторі вищої освіти.

Метою статті є проєктивне висвітлення особливостей використання інтерактивних технологій у викладанні курсів з естетотерапії та теоретико-практичний аналіз найбільш ефективних методів та прийомів організації навчально-виховного процесу в умовах університетської освіти. Основним принципом побудови матеріалу статті стає порівняльна характеристика основних положень двох означених універсальних педагогічних концепцій: ідеї інтерактивного навчання як ефективної організації педагогічного середовища у вищій школі та естетотерапії як змістового компоненту підготовки майбутнього педагога до здійснення психолого-педагогічного гармонізуючого впливу, що забезпечує суб'єктам педагогічної взаємодії максимальний психологічний комфорт та особистісно-творчий вияв.

З 2002-2003 навчального року на базі кафедри соціальної і корекційної педагогіки Полтавського державного педагогічного університету імені В. Короленка триває експериментальне дослідження по розробці та впровадженню курсів з естетотерапії у психолого-педагогічну підготовку студентів спеціальностей 7.010105, 8.010105 - «Соціальна педагогіка» та 7.010106 - «Дошкільна педагогіка. Дефектологія. Логопедія» [9, с.10-38].

Провідною ідеєю концепції є розуміння естетотерапії (від грецьк. *aisthetikos* – чуттєвий та *therapeia* – лікування) як природної системи інтегративного психолого-педагогічного впливу на особистість, що передбачає лікування звуком, рухом, спілкуванням, природою, драмою, малюнком, грою, казкою, кольором, смаком, запахом, тощо й несе в собі приховані інструкції по збереженню цілісності й розвитку людської особистості, її духовного ядра.

Здатність мистецтва та краси (через наявність двох вагомих функцій: саногенної й катарсисної) викликати емоції переважно позитивного характеру і стає основою для естетотерапії. Саме при естетотерапевтичному впливі ці емоції викликаються навмисно, з метою упорядкування та регуляції психічного тону.

Естетотерапія є системою, яка дозволяє гармонізувати відносини особистості вчителя й учня з оточуючим світом та надає можливість самовдосконалення власного «Я» учасникам педагогічного процесу, актуалізує усі складові самовиховання особистості майбутнього педагога в умовах фахової підготовки. Така активізація забезпечує молодій людині повноцінне соціально-особистісне самовизначення й самореалізацію, озброює її ефективними формами й методами подолання дій негативних чинників сучасного інформаційного простору [9, с.6-8].

Студенти, що опановують основи естетотерапії, як самостійної психолого-педагогічної дисципліни, засвоюють не тільки певну кількість знань, але й навички творчої професійної діяльності, що будується на засадах гуманної особистісно зорієнтованої педагогіки.

Відповідно логіці самого педагогічного процесу, що передбачає єдність та взаємопов'язаність усіх своїх компонентів (мети, форми, змісту, методів тощо), організаційні форми навчання такої дисципліни як естетотерапія мають бути побудовані виключно на засадах особистісно зорієнтованої педагогічної парадигми. Активне використання інтерактивних методів викладання дозволило отримати подвійний педагогічний ефект у процесі опанування майбутніми педагогами основ естетотерапевтичної організації професійної діяльності: через зміст самого курсу та через форму його викладання. Проголошення головних завдань естетотерапевтичного впливу на особистість - створення комфортного психолого-педагогічного середовища та надання можливості творчої самореалізації суб'єктам педагогічного процесу, органічно узгоджується з ідеєю постійної активної взаємодії викладача та студента в інтерактивних методиках, що застосовуються нами у навчально-виховному процесі вищої школи під час проведення експериментального дослідження.

Інтерактивне навчання – це «специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету - створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність» [5, с.9]. Призначення

інтерактивного навчання, на нашу думку, полягає у тому, щоб передати знання *та усвідомити цінність інших людей*.

Під час інтерактивного навчання в освітньому процесі змінюються наголоси на позиції викладача та студента. Викладач виступає в ролі організатора, лідера групи студентів, де і студент і викладач, по суті стають рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють.

Інтерактивні навчальні технології покликані вибудовувати процес навчання як діалог студента і викладача в рамках засвоєння навчального матеріалу. При такій організації навчально-виховного процесу викладач та студент практично стають рівноправними самодостатніми суб'єктами. Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншим, так і однієї думки над іншою.

Залучаючи студентів до активних дискусій та взаємодії один з одним, викладач активізує процес мислення. Студенти при цьому виступають у ролі незалежних суб'єктів навчання зі своєю, визнаною іншими, власною точкою зору і розумінням оточуючого світу, що створює естетотерапевтичний ефект внутрішнього комфортного стану, гармонійності у стосунках з оточенням. У такий спосіб значно усувається традиційний для педагогічної практики сьогодення стан розподілу учасників педагогічного процесу на дві, по суті, протилежні (за своїми базовими функціями) спільноти: ті, хто навчає (викладає, знаходиться в домінуючому активному стані) та ті, хто вчиться (засвоює готові знання у пасивно-репродуктивному режимі).

Як засвідчують дані констатувального експерименту, більшість сучасних студентів, як і раніше, орієнтовані на фіксацію і відтворення інформації. Якщо студент стає активним суб'єктом навчально-педагогічного процесу створюються умови щодо формування в нього професійної готовності та розвитку необхідних для гуманістично зорієнтованої педагогічної діяльності особистісних якостей. Адже знання та вміння стають справжнім надбанням людини тільки тоді, коли вони проходять крізь призму особистісного ставлення людини. У процесі навчання студент має бути активним, що має забезпечуватися формуванням позитивних мотивів, які й спонукають його до діяльності.

Інтерактивні види діяльності, дають змогу створювати навчальне середовище, в якому теорія і практика засвоюються одночасно, що надає змогу майбутнім педагогам розвивати логічне мислення, формувати критичне мислення, реалізовувати індивідуальні можливості.

Досліджуючи позитиви інтерактивних методів навчання з погляду фізіології центральної нервової системи, О. Баєва підкреслює вплив інтерактиву на синхронізацію потенціалів різних структур головного мозку та виділяє п'ять базових характеристик, що фіксують основні переваги такої методики [1]. У цих характеристиках міститься й ідея щодо безпосереднього естетотерапевтичного ефекту на учасників педагогічного процесу:

1. *Активізація емоцій та свідомості*, що сприяє більш якісному запам'ятовуванню («фіксаж» та активація процесів пам'яті) – створюються оптимальні психологічно комфортні умови для цікавого, особистісно пережитого засвоєння інформації.

2. *Розвиток емоційного інтелекту*, як здатності сприймати, розуміти, виражати й контролювати свої емоції, що в кінцевому результаті відповідає основному завданню естетотерапевтичного впливу на особистість (формування вмінь щодо самоконтролю та саморегуляції). Люди, які мають розвинений емоційний інтелект, можуть використовувати свої емоції для управління власною поведінкою і здатні відчувати почуття інших (Goleman, 1999).

3. *Формування комунікативних навичок*, як уміння відчувати механізм колективної діяльності і розпізнавати сигнали зворотного зв'язку (оцінки й реакції інших), а також актуалізація компетентності людини у сфері невербальних засобів комунікації. Ці вміння й навички дають можливість людині, яка їх опанувала, відчути певну естетотерапевтичну дію, як створення соціальної гармонії та позитивне моральне відчуття співдіяча, співучасника єдиного процесу.

4. *Засвоєння великої інформації у розслабленому стані.* Як стверджують фізіологи, людина швидше й якісніше засвоює інформацію, коли її мозок функціонує на альфа-рівні або в стані розслаблення на тлі пильнування. Саме інтерактивні технології, що засновані на аналогії або принципі вільних асоціацій створюють цей естетотерапевтичний, за своєю суттю, фон щодо приємного й ефективного способу досягнення такого стану. Інакше кажучи, сам процес навчання, що організований на засадах інтерактиву, стає своєрідною терапією для його учасників.

5. *Активізація обох півкуль головного мозку, що забезпечують активізацію творчої діяльності людини.* Сучасними дослідженнями встановлено, що хоча ліва півкуля й обробляє інформацію швидше, ніж права, проте у будь-якій діяльності людини беруть участь обидві півкулі. У процесі використання інтерактивних методів навчання, крім лівої півкулі, що відповідає за сприймання послідовності слів та її аналіз, активно задіяна й права – яка створює зорові образи і розпізнає закономірності (A. Deilkman, 1982). Це означає, що ліва півкуля перестає зазвичай домінувати, і студент стає вільнішим і відкритим для творчості. Адже саме творчий вияв особистості визнається за основну мету естетотерапевтичного впливу на людину.

Таким чином, використання інтерактивних технологій викладання дисциплін естетотерапевтичного циклу у процесі підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності створює особливі умови психологічного комфорту для учасників педагогічного процесу, які є еквівалентом самого естетотерапевтичного впливу. У процесі вивчення основ естетотерапії, побудованому на засадах інтерактиву, студент безпосередньо набуває досвіду створення естетотерапевтичного психолого-педагогічного середовища та особисто відчуває позитивну силу його впливу. В такий спосіб академічна група, яка вивчає зазначені дисципліни проходить певний психолого-педагогічний терапевтичний курс, оскільки створюються особливі комфортні умови взаємоповаги, взаєморозуміння та творчої самореалізації майбутніх педагогів.

Так само як і естетотерапія (яка несе в собі головну ідею збереження, допомоги та надання можливості творчого саморозкриття кожній дитячій особистості), інтерактивна педагогіка є альтернативою традиційним методам, формам та прийомам організації педагогічного процесу. Назва методу походить від психологічного терміну «інтеракція» (Дж. Г. Мід та ін.), що означає «взаємодія». Взаємодія розуміється як безпосередня міжособистісна комунікація, найважливішою особливістю якої визнається здатність людини «приймати роль іншого», уявляти, як його сприймає партнер по спілкуванню або група, та відповідно інтерпретувати ситуацію та констатувати власні дії. Інтерактивний процес – це процес цілеспрямованої взаємодії та взаємовпливу учасників педагогічного процесу. В основі цього взаємодійства покладений власний досвід кожного з учасників. Інтерактивний процес засвоєння естетотерапевтичних знань, умінь та навичок базується на використанні саме естетотерапевтичного досвіду майбутніх педагогів. Як засвідчують дані експериментального дослідження найбільш ефективними інтерактивними технологіями, що забезпечують необхідну взаємодію викладача зі студентами під час викладання курсів з естетотерапії є:

– ретроспективний аналіз власного «Я», технологія «Шерінг», «Моя дитяча іграшка», «Улюблена гра мого дитинства» та «Моя дитяча пісня», що проводяться на базі основних методик «Коло ідей» та «Мікрофон»;

– базові методики «Карусель» та «Дебати» під час вивчення окремих тем по арт-терапії (музикотерапія, танцювальна терапія, ізо-терапія тощо).

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор і спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації.

У навчально-виховному процесі потреба інтерактивної взаємодії виникає на противагу традиційним вимогам викладача щодо репродуктивного відтворення тексту підручника, або матеріалів лекції. Заняття такого типу зацікавлюють студентів предметом, формують

активну життєву позицію, вдосконалюють мовленнєві та розумові навички. Крім того, групова робота відіграє важливу роль у досягненні виховної функції навчання, зокрема, формування моральної та гуманної якості особистості.

Інтерактив спонукає учасників педагогічного процесу аналізувати: відкривати властивості, відносини, наявність протиріч, давати оцінку, узагальнювати, співвідносити з іншими проблемами, тобто ставати активними мислячими учасниками процесу. Ця активність студентів під час вивчення ними матеріалу курсів з естетотерапії створює особливу атмосферу зацікавленості, захопленості процесом, жвавості, життєтворчості, у якій практично кожний може знайти можливість власного самовираження та самоствердження. Така діяльність активізує мислення студентів, поглиблює їх знання предмету та підвищує професійний інтерес. Використання інтерактивну, в процесі занять, знімає нервову навантаженість суб'єктів педагогічного процесу та допомагає встановленню емоційних міжособистісних контактів.

Інтерактивні *форми* й методи навчання різноманітні. Деякі фахівці виділяють близько шістдесяті технологічних методів і прийомів інтерактивного навчання та розвитку критичного мислення суб'єктів педагогічного процесу [8, с. 9]. Основними формами інтерактивної роботи є навчальна взаємодія студентів у парах і мікрогрупах. Серед них найбільш визнаними та відомими технологіями вважаються «Дебати», «Ажурна пилка», «Акваріум», «Вузлики», «Карусель», «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Дерево рішень», «Коло ідей» тощо. Заняття організують як індивідуально, так і в постійних («домашніх») та у змінних («експертних») групах.

Інтерактивна робота має свої *принципи* організації навчання й виховання, що також створюють естетотерапевтичний ефект комфортності та зручності для її учасників : одночасна взаємодія, однакова участь у виконанні завдань, позитивна взаємодія та індивідуальна відповідальність [3, с.6].

Ефективність роботи в групах залежить насамперед від того, наскільки кожний член групи усвідомлює важливість роботи разом та взаємодії через взаємодопомогу. Це породжує у студентів прагнення робити все можливе для досягнення успіху групи в цілому й усвідомлення кожним, що без його особистого успіху не можна досягти поставленої мети. За таких умов усі члени групи відчувають себе пов'язаними одне з одним, що формує *позитивну взаємозалежність*.

«Особлива цінність інтерактивного навчання в тому, що учні навчаються ефективній роботі в колективі...На жаль, учні часто не мають цих навиків, оскільки їх не навчають співпрацювати в традиційній педагогічній системі» [10]. Серед найважливіших умінь, що їх здобувають учасники інтерактиву вітчизняні вчені виділяють наступні: набуття культури дискусії, вироблення вміння приймати спільні рішення, поліпшення вміння спілкуватися, доповідати тощо [10].

Спільна діяльність студентів у процесі пізнання означає, що кожен учасник вносить свій особливий індивідуальний здобуток у цей процес, йде обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Відбувається це в атмосфері доброзичливості і взаємної підтримки.

Рівень оволодіння студентами організаційно-діяльними формами роботи визначає успіх груп у таких видах діяльності, як пізнавальна та творча. Хоча поступове оволодіння студентами організаційно-діяльним компонентом дає можливість створити більш якісну освітню продукцію когнітивного і креативного рівнів слід відзначити й наявність деяких негативних моментів у інтерактивній педагогіці. Серед недоліків інтерактиву можемо виділити такі:

– Невиправдане абсолютне зрівняння ролі вчителя та учнів у педагогічному процесі, що надає йому відтінок деякої анархічності та некерованості. Роль учителя має бути проголошеною на порядок вище за рахунок його керівної (організаційної) ролі у педагогічному процесі та на підставі загально-морального визнання Вчителя, як особливого поважного учасника спілкування.

– Значне зменшення обсягу опрацьованого матеріалу під час занять за рахунок часу, що відводиться на активний пошук студентами вірного рішення, цей ефект завжди супроводжує всі форми проблемно-пошукового виду навчання до якого відносять інтерактив.

– Наявність чітко розроблених зарубіжними дослідниками технологій інтерактивного навчання, що привносить певний репродуктивний характер застосування самої ідеї інтерактиву у вітчизняну науку та практику.

Комплексне використання інтерактивних та інших технологій викладання курсів з естетотерапії дає можливість реалізувати основні завдання гуманної особистісно зорієнтованої педагогіки: формування у майбутніх педагогів необхідних знань, умінь та навичок щодо організації продуктивної співпраці та взаємодії з учнем, оволодіння прийомами та методами організації власної професійної діяльності, що зорієнтована на результат і набуття майбутніми фахівцями найважливіших компетентностей щодо створення оптимальних комфортних психолого-педагогічних умов творчого самовираження вихованців.

Подальшого науково-практичного дослідження потребують питання адаптативно-творчого підходу до використання класичних інтерактивних технологій роботи, розроблених та успішно апробованих зарубіжними та вітчизняними науковцями. Окремої уваги науковців потребує розробка моделі оптимізації навчально-виховного освітнього середовища на засадах поєднання інтерактивного підходу з народознавчим та мистецькими компонентами.

Література:

- 1.Баєва О. Фізіологічні засади інтерактивних методів навчання менеджменту // <http://www.personal.in.ua/articie.php?ida=331>
- 2.Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2004. – 352с.
- 3.Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи /Упоряд. Стрибна О.В., Соценко А.О. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – 176с.
- 4.Кашлев С.С. Интерактивные методы обучения в педагогике. – Минск: «Высшая школа», 2004. – 176с.
- 5.Пометун О.І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібник / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. За заг. ред. О.І. Пометун. – К.: Вид-во А.С.К., 2004. – 192с.
- 6.Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Вип. 19 / Ред. кол.: Н.С. Побірченко (гол.ред) та інші. – Умань: УДІУ імені Павла Тичини, 2007. – 222с.
- 7.Соосаар Н., Замковая Н. Интерактивные методы преподавания Ч.1 Настольная книга преподавателя. – СПб : «Златоуст», 2004. – 188с.
- 8.Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метью С., Макінстер Д.; Наук. ред., передм. О.І. Пометун. – К.: Вид-во «Плеяди», 2006. – 220с.
- 9.Федій О.А. Естетотерапія. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 256 с.
10. <http://ostriv.in.ua/index.php>

В статье рассматриваются теоретико-методические вопросы организации эффективного преподавания курсов по эстетотерапии в процессе подготовки будущих педагогов. Автором проведен сравнительный анализ главных гуманистических основ интерактива и эстетотерапии. Заявляется идея максимального творческого использования психолого-педагогического потенциала ключевых технологий интерактивного обучения.

In the article the theoretical and methodical questions of organization the effective teaching of courses from aesthetotherapy in the process of training future teachers are considered. An author is carry out the comparative analysis of basic humanism principles interactive and aesthetotherapy. The idea of the maximal creative use psychological and pedagogical potential of key technologies of interactive studies is proclaimed.